

İSTİKŞAF, İSTİKŞAFAT, İSTİKŞAFİ, İSTİKŞAFİ GÖRÜŞME

Ebubekir Eraslan

- Son günlerde Türkiye ile Yunanistan'ın Doğu Akdeniz özelinde yürüttükleri müzakereler, yazılı ve görsel basında sıklıkla yer almakta ve bunlar “istikşafi görüşme” olarak nitelendirilmektedir. Dilimizde zaman zaman “pik” yani zirve yapan “istikşaf” ve bu sözcüğün türevleri olan “istikşafat”, “istikşafi”, “istikşafi görüşme” sözcüklerinin tanımları, ne olup olmadıkları, kullanım alanları gibi meselelere dair bir incelemenin farz olduğu artık aşikârdır.

“İstikşafi” ve “istikşafi görüşme” sözcüklerine aşağıda sıraladığımız hiçbir yazılı ve elektronik sözlükte rastlanılmamaktadır. Bunun aslında tek bir sebebi vardır. Türkçede “sıfat yapmak üzere adlara getirilen ek” olarak tanımlanan nispet îsinin “istikşaf”a ve onun da sıfat tamlamasına dönüştüğü “istikşafi görüşme”nin Türkçemizde son yıllara kadar kullanılmamasıdır. O hâlde biz tarihî ve güncel sözlüklerimizde önce istikşafın sonra da istikşafatın tanımlarına ve kullanım alanlarına bir bakalım.

Ahteri Mustafa Efendi, istikşafı “Bir nesnenin açılmasını isteme”; Redhouse, “Keşif ve izharını talep etmek”; Şemseddin Sami, “1. Keşif ve tahkik etmeye çalışma, etraf ve teferruatını zahire çıkarma. 2. Düşman ordusunun veya mevakiinin ahvalini anlamaya çalışma. İstikşafat-ı askeriye, istikşaf taarruzu, istikşaf-ı adi, istikşaf haritası, istikşaf kolu”; Ali Nazima ve Faik Reşad, “Keşif etmeye çalışmak, çalışılmak. (Ekseriya ‘ahval’ ve ‘mevaki-i düşmanı teharri ve teftiş’ manasında kullanılır.)”; İbrahim Cudi, “Keşfe çalışmak, çalışılmak ekseriya (düşmanın ahvalini, mevakiini teftiş ve taharri) manasında kullanılır”; Raif Necdet Kestelli, “1. Keşif ve tahkike çalışmak. 2. Düşmanın ahvalini, mevazını keşfe çıkmak”; Mertol Tulum, “1. (bir şeyin ne/nasıl/nice olduğunu) Anlamaya çalışma. 2. Eylemek, (bir şeyin neliğini ve niteliğini) anlamaya çalışmak”; Ali Püsküllüoğlu, “Araştırma”; *Kubbealtı Lugati*, “1. Keşfetmeye çalışma, ayrıntısını, ne

olup bittiğini anlamak için araştırma, yoklama. 2. Düşmanın bulunduğu mevzii, araziye ve alınan tertibatı öğrenme.”; Türk Dil Kurumu da, “Araştırma” olarak açıklamaktadır.

Yukarıda verilen sözlüklerde sadece “istikşaf” sözcüğü vardır. Aşağıdaki sözlüklerde hem “istikşaf” hem de bu sözcüğün çoğulu olan “istikşafat” sözcükleri bulunmaktadır.

Muallim Naci, istikşaf için “Keşfetmeye çalışmak, çalışılmak. Ekseriya ‘ahval ve mevaki-i düşmanı taharri ve teftiş’ manasında kullanılır. İstikşaf-ı kavli, istikşaf-ı taarruzi”; istikşafat için de “İstikşafatlar. İstikşafat-ı askeriye, istikşafat-ı mütevaliye” tanımlarını vermektedir. Ferit Develioğlu, istikşafa “Keşfetmeye çalışma, ne olup bittiğini öğrenmek için araştırmada bulunma.”; istikşafata da “Keşfetmeye çalışmalar, araştırmada bulunmalar.” açıklamasını yapmaktadır. Yaşar Çağbayır, istikşafın tanımını “1. Keşfetmeye çalışma; araştırma. 2. Düşmanı yok etmek amacıyla yönelik olarak düşmanın ve arazinin durumunu, alınan tertibatı öğrenmeye çalışma. İstikşaf etmek, araştırmak.”; istikşafatı da “Keşif hareketleri, araştırmalar.” olarak yazmaktadır. Mehmet Kanar, *Arapça Türkçe Sözlük*’ünde istikşaf için “1. Açmasını istemek. 2. Açılmasını istemek.”, istikşafat için de “İstikşafatlar” tanımını vermektedir. Yine Mehmet Kanar, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*’nde istikşafı “1. Aslını anlamaya çalışma, keşfe çalışma, keşif çalışması yapma. 2. Askerî keşif yapma. İstikşaf haritası, askerî keşif krokisi. İstikşaf kolu, askerî keşif kolu. İstikşaf etmek: Keşfetmeye çalışmak.”; istikşafatı da “1. Keşif çalışmaları. İstikşafat-ı havaie, hava keşif hareketleri” şeklinde açıklamaktadır.

Görüldüğü üzere sözlüklerimizin hiçbirinde “istikşafi” ve “istikşafi görüşme” yoktur. Buna rağmen tüm sözlüklerimizde istisnasız bir şekilde “istikşaf”, pek azında da “istikşafat” yer almaktadır.

Sözlük Adı	İstikşaf	İstikşafat	İstikşafi	İstikşafi Görüşme
<i>Ahter-i Kebir</i>	Tanım bilgisi var.	Tanım bilgisi yok.	Tanım bilgisi yok.	Tanım bilgisi yok.
<i>Müntahabât-ı Lügât-i Osmâniyye</i>	Tanım bilgisi var.	Tanım bilgisi yok.	Tanım bilgisi yok.	Tanım bilgisi yok.
<i>Lügât-i Naci</i>	Tanım bilgisi var.	Tanım bilgisi var.	Tanım bilgisi yok.	Tanım bilgisi yok.
<i>Kamus-ı Türki</i>	Tanım bilgisi var.	Tanım bilgisi yok.	Tanım bilgisi yok.	Tanım bilgisi yok.
<i>Mükemmel Osmanlı Lügati</i>	Tanım bilgisi var.	Tanım bilgisi yok.	Tanım bilgisi yok.	Tanım bilgisi yok.
<i>Lugat-i Cudi</i>	Tanım bilgisi var.	Tanım bilgisi yok.	Tanım bilgisi yok.	Tanım bilgisi yok.

Sözlük Adı	İstikşaf	İstikşafat	İstikşafi	İstikşafi Görüşme
<i>Resimli Türkçe Sözlük</i>	Tanım bilgisi var.	Tanım bilgisi yok.	Tanım bilgisi yok.	Tanım bilgisi yok.
<i>Ötüken Türkçe Sözlük</i>	Tanım bilgisi var.	Tanım bilgisi var.	Tanım bilgisi yok.	Tanım bilgisi yok.
<i>Türkçe Sözlük</i>	Tanım bilgisi var.	Tanım bilgisi yok.	Tanım bilgisi yok.	Tanım bilgisi yok.
<i>Osmanlı Türkçesi Sözlüğü</i>	Tanım bilgisi var.	Tanım bilgisi var.	Tanım bilgisi yok.	Tanım bilgisi yok.
<i>Arapça-Türkçe Sözlük</i>	Tanım bilgisi var.	Tanım bilgisi var.	Tanım bilgisi yok.	Tanım bilgisi yok.
<i>Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat</i>	Tanım bilgisi var.	Tanım bilgisi var.	Tanım bilgisi yok.	Tanım bilgisi yok.
<i>Osmanlı Türkçesi Büyük El Sözlüğü</i>	Tanım bilgisi var.	Tanım bilgisi yok.	Tanım bilgisi yok.	Tanım bilgisi yok.
<i>Kubbealtı Lugati</i>	Tanım bilgisi var.	Tanım bilgisi yok.	Tanım bilgisi yok.	Tanım bilgisi yok.
<i>TDK Türkçe Sözlük</i>	Tanım bilgisi var.	Tanım bilgisi yok.	Tanım bilgisi yok.	Tanım bilgisi yok.

Tablo: Basılı ve elektronik sözlüklerimizde “istikşaf”, “istikşafat”, “istikşafi” ve “istikşafi görüşme”yle ilgili tanım bilgisinin varlığı.

Yukarıdaki tanım bilgilerinde “istikşaf, istikşafat”ın askerî terminolojideki karşılıkları düşünüldüğünde askerî sözlüklere de bir göz atmayı uygun gördük. Buna göre Hüseyin Hüsnü'nün 1895'te yazdığı *Dictionnaire Militaire Français-Turc* ve yine aynı yazarın tarihsiz olarak kaleme aldığı *Petite Encyclopédie Militaire Français-Turc*'ünde, Selahaddin A. Kip'in 1939 yılında çıkardığı *Askerî Kamus*'ta, Ş. Dorsan'ın 1949'da neşrettiği *İngilizce Türkçe Askerî Sözlük*'ünde, Genelkurmay Başkanlığının 1950 senesinde çıkardığı *Silahlı Kuvvetler için İngilizce-Türkçe Askerî ve Teknik Sözlük*'ünde, Erkanıharbiye Umumiye Riyasetinin 1956 yılında yayımladığı *İngilizce-Türkçe Askerî Terimler Sözlüğü*'nde, 1990'da neşrettiği Fazıl Mehdi Bayat'ın *Türkçe-Arapça Siyasi, İktisadi, Kanuni ve Askerî Terimler Sözlüğü*'nde, Kerim Açık'ın tarihsiz olarak yazdığı *Arapça-Türkçe / Türkçe-Arapça Askerî Terimler*'inde, Nurhan Sabuncuoğlu'nun 2018'de bastırıldığı *Ansiklopedik Askerî Terimler Sözlüğü*'nde bu sözcüklere yer verilmemiştir. Sadece Hidayet Kemal Beyatlı'nın *Türkçe-Arapça Ansiklopedik Sözlük (Karşılaştırmalı Dilbilgisi ve Askerî Terimler)* adlı eserinde “istikşaf” kelimesinin karşılığı olarak sadece “el-istikşaf” sözcüğü bulunmaktadır.

“İstikşafi ve istikşafi görüşme”nin günümüzdeki kullanımları ve popülerliği düşünüldüğünde uluslararası ilişkiler, siyaset ve sosyal bilimlerdeki sözlüklere de müracaat ettik. Arkın Kitabevinin 1957’de hazırladığı *Ansiklopedik Politika Sözlüğü*’nde, Mazlum Beyhan’ın 1979’da çevirdiği *Politika Sözlüğü*’nde, Ömer Demir ve Mustafa Acar’ın 1997 senesinde yazdıkları *Sosyal Bilimler Sözlüğü*’nde, Faruk Sönmezoğlu’nun 2000 yılında bitirdikleri *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*’nde, Ali Seyyar’ın 2002’de neşrettiği *Sosyal Siyaset Terimleri*’nde, Erhan Arda’nın 2003 yılında editörlüğünü yaptığı *Sosyal Bilimler El Sözlüğü*’nde, Ahmet Emin Dağ’ın 2004 senesinde çıkardığı *İngilizce-Fransızca-Türkçe Uluslararası İlişkiler Diploması Sözlüğü*’nde, Graham Evans ve Jeffrey Newham’ın 2007 yılında kaleme aldığı *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*’nde ve TÜBA’nın 2011’de çıkardığı *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü*’nde “istikşaf, istikşafat, istikşafi, istikşafi görüşme”ye değinmediğine şahit olduk.

Konunun uluslararası hukuk açısından da bir değeri olduğundan hareketle son olarak hukuk sözlüklerine bakmaya karar verdik. T. Azmi Uslu’nun 1964’te hazırladığı *Yeni Hukuk Lugati ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*’nde, Hilmi Ergüley’in 1973 yılında kaleme aldığı *Türk Hukukunda Lügat ve İstilahlar*’ında, Remzi Alpdünder’in 1977 senesinde neşrettiği *Hukuk Sözlüğü*’nde, Türk Hukuk Kurumunun 1991’de çıkardığı *Türk Hukuk Lügati*’nde, Mustafa Ovacık’ın 1995 yılında yayımladığı *Türkçe-İngilizce Hukuk Sözlüğü*’nde, Selahattin Bağdatlı’nın 1997’de bastırıldığı *Hukuk Sözlüğü*’nde, Taner Akgün’ün 1999 senesinde bitirdiği *Hukuk ve İlgili Terimler Sözlüğü Almanca-Türkçe / Türkçe-Almanca*’da, Latif Mutlu’nun 2004’te yazdığı *Hukuk Sözlüğü*’nde “istikşaf, istikşafat, istikşafi ve istikşafi görüşme” bulunmamaktadır. Hukukla ilgili zikrettiğimiz bu sözlüklerin aksine istikşaf sözcüğü; Celal Feyyaz ve Feyzi Gürsel’in *Hukuk İstilahları Lugati* kitabında, “Keşif talep etmek, keşif istemek”; Şakir Altay’ın *Hukuk ve Sosyal Bilimler Sözlüğü*’nde, “Arama yoklama. Tahkik etme”; Ali Şafak’ın *Hukuk Terimleri Sözlüğü*’nde, “Keşfetme, açma, keşif isteme”; Ender Yılmaz’ın *Hukuk Sözlüğü*’nde, “Keşif istemek, keşfetmeye (bulmaya) çalışmak” anlamlarıyla birlikte yer almaktadır.

Yukarıda sıraladığımız kaynaklara bakıldığı zaman sözlüklerimizde sadece “istikşaf” a çok az da olsa “istikşafat” a değinildiği görülmektedir. Bu iki sözcüğün dışında ne “istikşafi” ye ne de “istikşafi görüşme” ye yukarıda verdiğimiz kitaplarda yer verilmektedir.

“İstikşaf” sözcüğü TDK’nin genel ağda erişime açılan sözlüğünde ve çıkardığı *Yazım Kılavuzu*’nda varken “istikşafat”, “istikşafi” ve “istikşafi görüşme” her iki yerde de yoktur. Basılı ve elektronik sözlüklerimizde kesintisiz olarak “istikşaf” ın karşılık bulması ve özellikle bu sözcüğün askerî literatürdeki kullanımını dikkate alınarak “istikşafat” kelimesi tanım bilgisiyle birlikte sözlüklerimizde yer almalıdır. Ayrıca “istikşaf” a nispet ekinin eklenmesiyle oluşturulan “istikşafi” ye, “araştırmayla ilgili”; “istikşafi görüşme” ye de “araştırmalı görüşme” karşılığının verilmesi, bunların madde başı ve bu madde başının tanım

bilgisi olacak şekilde sözlüklerimizin güncellenmesi gerektiği tarafımızdan düşünülmektedir.

Sosyal arama motoru olan Google'a "istikşafat" yazıldığında 1.190 bin, "istikşafi" yazıldığında 182 bin, "istikşafi görüşme" yazıldığında da 138 bin sonuç bulunması Türk kamuoyunun bu sözcüklere olan ilgi ve merakını göstermektedir. Kamuoyunun bu sözcüklere olan ilgi ve merakı görmezden gelinmeden "istikşaf, istikşafat, istikşafi, istikşafi görüşme" kelimelerinin yeni anlam, kullanım alanı ve yazımları göz önüne alınarak bütün bunlar sözlüklerimize ilave edilmelidir.

Kaynaklar

Ahterî Mustafa Efendi, *Ahter-i Kebir*, (Haz.: Ahmet Kırkılıç, Yusuf Sancak), TDK Yayınları, Ankara 2009.

Ali Nazima - Faik Reşat, *Mükemmel Osmanlı Lügati*, (Haz.: Necat Birinci vd.), TDK Yayınları, Ankara 2002.

Altay, Şakir, *Hukuk ve Sosyal Bilimler Sözlüğü*, Aslımlar Basımevi, Ankara 1983.

Beyatlı, Hidayet Kemal, *Türkçe-Arapça Ansiklopedik Sözlük (Karşılaştırmalı Dilbilgisi ve Askerî Terimler)*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2011.

Çağbayır, Yaşar, *Ötüken Türkçe Sözlük*, 2. Cilt, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2007.

Develioğlu, Ferit, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat*, 26. bs., Aydın Kitabevi, Ankara 2010.

Feyyaz, Celal - Feyzi Gürsel, *Hukuk İstilahları Lügati*, Vakıf Matbaası, İstanbul 1943.

İbrahim Cudi Efendi, *Lugat-i Cudi*, (Haz.: İsmail Parlatır, Belgin Tezcan Aksu, Nicolai Tufar), TDK Yayınları, Ankara 2006.

Kanar, Mehmet, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Say Yayınları, İstanbul 2009.

_____, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, 1. Cilt, Say Yayıncılık, İstanbul 2009.

Korkmaz, Zeynep, *Gramet Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 2007.

Kubbealtı Akademisi, *Kubbealtı Lügati*, [http://lugatim.com/s/istik%C5%9Faf]

Muallim Naci, *Lugat-i Naci*, (Haz.: Ahmet Kartal), TDK Yayınları, Ankara 2009.

Püsküllüoğlu, Ali, *Türkçe Sözlük*, Can Yayıncılık, İstanbul 2008.

Raif Necdet [Kestelli], *Resimli Türkçe Kamus*, (Haz.: Recep Toparlı, Belgin Tezcan Aksu, Canan Selvi Kanoğlu, Seyfullah Türkmen), TDK Yayınları, Ankara 2004.

Redhouse, James W., *Müntahabât-ı Lügât-i Osmâniyye*, 2. bs., (Haz.: Recep Toparlı, Betül Eyövge Yılmaz, Yaşar Yılmaz), TDK Yayınları, Ankara 2006.

Şafak, Ali, *Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Gümüş Matbaacılık, İstanbul 1992.

Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî (Latin Harflerile)*, (Haz.: Raşit Gündoğan, Niyazi Adıgüzel, Ebul Faruk Önal), İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul 2011.

Tulum, Mertol, *Osmanlı Türkçesi Büyük El Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul 2013.

Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, [https://sozluk.gov.tr/]

Yılmaz, Ender, *Hukuk Sözlüğü*, Yetkin Yayınları, Ankara 2005.